

ПРЕДМЕТНА СФЕРА І ОБ'ЄКТИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті проведено наукове обґрунтування предметної сфери та об'єктів внутрішнього контролю з метою визначення місця цього контролю у системі управління. Розглянуто організаційну взаємодію об'єктів і суб'єктів контролю. Визначено рівневу структуру об'єктів контролю у системі споживчої кооперації.*

Ключові слова: об'єкти контролю, суб'єкти контролю, контрольні дії, предмет контролю, об'єкти внутрішньогосподарського контролю, внутрішній контроль, споживча кооперація

Voronko R.

SUBJECT SPHERE AND OBJECTS OF INTERNAL CONTROL OF CONSUMER COOPERATION ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS OF UKRAINE

***Summary.** The scientific study of subject areas and objects of internal control to determine the location of the control in the controlling system is investigated in the article. We consider cooperating objects and subjects of control. Control objects level structure in the system of consumer cooperatives is determined.*

Keywords: control objects, control subjects, control actions, article of control, objects of internal control, internal control, consumer cooperatives

1. Вступ

Внутрішньогосподарський контроль у системі управління підприємством здійснюється з метою виявлення і врегулювання неузгодженостей та протиріч, які виникають в процесі господарювання. Стратегічним його завданням є забезпечення раціонального управління підприємством та досягнення запланованих показників діяльності за умови дотримання вимог чинного законодавства та встановлених внутрішніх стандартів, норм і правил. Перехід підприємств системи споживчої кооперації України до ринкових умов господарювання вимагає нового бачення предметної сутності внутрішньогосподарського контролю, яку потрібно розглядати з позицій забезпечення зростання економічного потенціалу підприємств в умовах ефективного використання господарських ресурсів та їх збереження. Тобто, предмет внутрішньогосподарського контролю повинен охопити всі стадії процесу відтворення капіталу на підприємстві (виробництво, розподіл, обмін, споживання) та їх нормативно-правове регулювання.

Раціональне використання всіх видів ресурсів, що знаходяться у розпорядженні підприємства і є об'єктами контролю, забезпечується завдяки наявності ефективної системи внутрішнього контролю, одночасно як засобу попередження та запобігання у майбутньому випадків здійснення працівниками підприємства недоцільних й неправомірних операцій.

Об'єкти є важливим компонентом методології контролю, оскільки відповідальне відношення до їх визначення дає змогу забезпечити належний предметно-концептуальний рівень контролю. Основна

увага внутрішнього контролю зосереджена саме на наявності і стані його об'єктів. А контрольні заходи, які здійснюються суб'єктами контролю по відношенню до підконтрольних об'єктів, дають змогу забезпечити відповідність фактичного їх стану визначеним параметрам, нормам і правилам.

На сьогодні об'єкти внутрішнього контролю системи споживчої кооперації ще недостатньо чітко ідентифіковані для того, щоб забезпечити збереження кооперативної власності і покращення господарсько-фінансової діяльності кооперативних підприємств. Виявлення випадків нерационального використання ресурсів та безгосподарності у багатьох випадках відбувається під час наступного контролю, що не дає можливості запобігти фактам виникнення збитків, розтрат, крадіжок і втрат майна.

Питання внутрішнього контролю взагалі, та щодо предмету і об'єктів контролю, зокрема, досліджували у своїх наукових роботах багато зарубіжних і українських науковців. Це такі вчені як М. Т. Білуха [10], Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Гуцаленко [5], І. К. Дрозд [2], Є. В. Калюга [3], М. М. Коцупатрий, П. О. Куцик [13, 14], У. О. Марчук, Л. В. Нападовська [7], В. П. Пантелеєв, М. С. Пушкар [4], К. І. Редченко [15], В. С. Рудницький [8], В. П. Суйц [9], В. О. Шевчук [1] та ін. У їхніх дослідженнях сформульовані тлумачення предметної сфери і зроблено спроби визначення об'єктів контролю. Проте, на сьогодні поки що не вироблено єдиного уніфікованого підходу до трактування цих категорій.

У багатьох працях цих вчених предмет контролю розглядається у загальному, без врахування специфіки контрольної діяльності та її цільового

спрямування або лише як вплив суб'єкта контролю на його об'єкт. Вимагають подальшого розкриття питання ідентифікації та класифікації об'єктів внутрішнього контролю, оскільки розвиток методології контролю передбачає моделювання об'єктів контролю, а також їх групування за визначеними ознаками, що дасть змогу за умови правильного вибору класифікаційних груп об'єктів застосувати до їх вивчення відповідні методичні підходи.

Мета статті – розкриття змісту предметної складової контролю, визначення і класифікація об'єктів внутрішньогосподарського контролю та дослідження їх взаємозв'язку з іншими елементами системи контролю.

2. Елементи системи контролю і предмет внутрішньогосподарського контролю

Відомі дослідники системи контролю розглядають його як єдність трьох невід'ємних складових (елементів) – суб'єкт контролю, об'єкт контролю і контрольні дії. В. О. Шевчук, розкриваючи сутність кожного з цих елементів контролю, зазначає, що: суб'єкт контролю (контролюючий суб'єкт) – це особа, яка спрямовує контрольні дії на власну діяльність або діяльність іншої фізичної чи юридичної особи (осіб), що перебувають в оточуючому господарському середовищі; об'єкт контролю (контрольований, підконтрольний об'єкт) – це діяльність певного суб'єкта, на яку спрямовуються контрольні дії цього або іншого суб'єкта (суб'єктів) контролю, що знаходяться в оточуючому господарському середовищі; контрольні дії – це операції порівняння (зіставлення) показників діяльності контрольованого об'єкта з певною нормою (нормами), які здійснюються контролюючим суб'єктом з метою знаходження відхилень від цих норм [1, с. 14].

Подібною точки зору дотримується також І. К. Дрозд, досліджуючи систему контролю у суспільно-господарському середовищі [2, с. 45].

Таке визначення елементів системи контролю, на нашу думку, можна повністю віднести і до такого його виду як внутрішньогосподарський контроль. Разом з іншими компонентами цієї системи (мета; завдання; зміст; мотивація; елементи внутрішнього контролю – середовище контролю, оцінка ризиків, контрольні процедури, інформаційні системи, моніторинг контрольних заходів) вони утворюють предметну сферу внутрішньогосподарського контролю.

Трагування предмету контролю вітчизняними і зарубіжними вченими мають свої окремі особливості та відмінності відносно характеристики його як встановлення відповідності діяльності підприємства визначеним законам, нормам, правилам, стандартам чи рішенням. Зокрема, такої точки зору дотримувались вчені періоду радянської епохи: Є. А. Кочерін [11] та В. В. Дементьев [12]. Пізніше В. П. Суйц розглядав предмет контролю як діяльність і дії конкретних працівників та колективів підприємства з позиції її впливу на стан і використання виробничих ресурсів і виробничий результат [9, с. 8]. Тобто, у цьому випадку предмет контролю визначається лише як вплив суб'єкта контролю на

його об'єкт, з чим можна частково не погодитись, оскільки тут не розкрито інші аспекти організаційної взаємодії усіх елементів системи контролю та зворотнього впливу.

М. Т. Білуха предметом фінансово-господарського контролю вважає процес розширеного відтворення суспільно необхідного продукту і досягнення його економічного регулювання в умовах ринкової економіки [10, с. 53]. У даному випадку предмет контролю визначений у загальному, без врахування специфіки контрольної діяльності та її цільового спрямування, оскільки розширене відтворення досліджують й інші галузі знань.

Л. В. Нападовська справедливо зазначає, що існуюча система контролю націлена на виявлення фактів крадіжок, зловживань, втрат, нестач, дисциплінарних стягнень для покарання окремих робітників та передачі справ в слідчі органи. Надмірно велика кількість перевірок, дублювання в роботі контролюючих органів не забезпечували збереження майна та ефективності контролю, а інколи робили його навіть безкорисним [7, с. 42]. Тому своє бачення предмету контролю цей вчений дає під призмою основної мети системи управління та виробленої для цього економічної політики з одночасним акцентом на позитивному аспекті контролю, а не на виявленні негативних сторін здійснюваних процесів, тобто на досягненні бажаного. Свою позицію Л. В. Нападовська аргументує вивченням психологічних аспектів поведінки людей в умовах жорсткого контролю та використання його результатів для покарань. Виявилось, що саме такі умови змушують працівників більше часу приділяти пошукові виправдовувань власних дій і не сприяють пошукові шляхів досягнення поставленої мети. Хоча ствердження автора, що “предметом контролю повинно бути забезпечення діяльності підприємства згідно вибраної економічної політики (в тому числі і облікової)” [7, с. 43], на наш погляд, не повністю розкриває мету і завдання контролю в сучасних умовах.

Такого ж визначення предмету внутрішньогосподарського контролю дотримуються й інші українські вчені, зокрема, Л. В. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук [5, с. 53]. Крім цього визначення під предметом внутрішньогосподарського контролю ці вчені також розуміють “діяльність об'єктів внутрішньогосподарського контролю – суб'єктів господарювання, всіх юридичних і фізичних осіб, діяльність яких пов'язана з використанням суспільної власності, та її окремі аспекти – фінансові операції та процеси, які розглядаються з позиції законності, достовірності, доцільності й ефективності, збереження власності, правильності формування й використання капіталу” [5, с. 54]. Виходячи з цього тлумачення, можна встановити критерії, щодо яких визначається відповідність господарської діяльності суб'єкта господарювання та її окремих аспектів.

Предмет внутрішньогосподарського контролю необхідно деталізувати у залежності від виду діяльності суб'єктів господарювання відповідно до циклів їх діяльності. Зокрема, для підприємств, що

займаються виробництвом товарів, робіт і послуг така деталізація здійснюється з врахуванням операцій і процесів, які відбуваються на кожній стадії (виробництво, розподіл, обмін, споживання) господарського циклу. Тому, враховуючи багатогалузевий характер діяльності підприємств системи споживчої кооперації України, предметна сфера для них в окремих компонентах буде різною.

3. Об'єкти внутрішньогосподарського контролю

Поняття “предмет контролю” багато вчених тісно співвідносять з категорією “об'єкт контролю”. Як приклад С. В. Калюга зауважує у своїй монографії, що предмет – це ціле, а об'єкт – це окремі, найістотніші елементи предмету господарського контролю [3, с. 44]. Також, на думку вченого, у визначення терміну “об'єкт господарського контролю” в економічній літературі вкладається різний зміст. Наукове обґрунтування об'єктів контролю як у єдності з його суб'єктами, так і відокремлено (згідно філософського підходу, який передбачає незалежне існування об'єктів від суб'єктів) дає змогу розкрити природу і місце внутрішнього контролю у системі управління підприємством, визначити його форми та методику здійснення.

Моделюючи варіанти місцезнаходження суб'єктів та об'єктів контролю в господарському середовищі, В. О. Шевчук зазначає, що неспівпадіння місцезнаходження окремо взятих суб'єкта та об'єкта контролю обмежується ситуаціями їх одночасного знаходження в горизонтальній або вертикальній площинах [1, с. 17]. Наслідки ж аналізу варіантів місцезнаходження суб'єктів та об'єктів контролю використовуються надалі для моделювання спрямованості контрольних дій. Інтерпретація контролю з позицій системного підходу, на думку автора, зумовлює необхідність детального дослідження новітньої сутності та структури підконтрольних об'єктів, їх розгляду у зв'язку і взаємодії з іншими елементами контролюючої підсистеми та складниками системи менеджменту [1, с. 137]. Ідентифікувати підконтрольні об'єкти можливо лише завдяки науковому аналізу суспільногосподарського середовища, у якому вони знаходяться.

І. К. Дрозд визначає об'єкт контролю як особу чи інституцію, на діяльність якої спрямовані контрольні дії контролюючого суб'єкта, що перебуває в економічному середовищі [6, с. 45]. Далі, розглядаючи різні ситуації взаємодії суб'єктів і об'єктів як елементів системи контролю, автор зазначає, що можливість моделювання оптимального співвідношення між ними у системі контролю доцільно використати під час моделювання системи контролю в Україні, яка має обмежувати кількісно контрольні впливи суб'єктів на об'єкти контролю з метою якісної роботи [6, с. 50]. При цьому об'єкти контролю, які мають дійовий внутрішній контроль, можуть постійно відстежувати відхилення фактичних величин господарської діяльності від нормативних. Такі підходи до моделювання взаємодії та ідентифікації суб'єктів і об'єктів внутрішньо-

господарського контролю, на нашу думку, придатні до застосування і на підприємствах споживчої кооперації.

М. С. Пушкар слушно зауважує, що трактування терміну “контроль” неможливе без визначення об'єкта контролю. Зарахування до системи контролю його об'єкта, свідчить про унікальність, неповторність цієї системи для кожного конкретного об'єкта контролю [4, с. 110]. Це пов'язано з тим, що природа контролю набуває інших змістовних характеристик, коли йдеться про різні об'єкти – наприклад, про контроль ефективності використання довгострокових активів, контроль формування собівартості продукції, контроль діяльності підприємства в цілому або його структурного підрозділу.

Визначення об'єктів внутрішньогосподарського контролю, необхідно розглядати з позиції елементів системи управління, які підлягають контролю, та щодо яких застосовуються заходи з встановлення їх відповідності визначеним параметрам. Тобто, під об'єктами внутрішньогосподарського контролю слід розуміти, що або хто контролюється. Ними можуть бути: народне господарство, галузі діяльності, міністерства, об'єднання, організація, підприємство, структурний підрозділ. Далі до підконтрольних об'єктів слушно відносять окремі частини та елементи цих укрупнених об'єктів та їх діяльність відповідно до встановлених законів, норм, правил, рішень, доручень, тобто певний стан об'єкта контролю на певну дату [4, с. 100]. В середині цих об'єктів контролю можуть бути виділені процеси чи елементи, що в них відбуваються, які також належать до об'єктів контролю [5, с. 54 – 55]. Сюди належать ресурси, господарські процеси, результати діяльності.

Підсумовуючи зазначене вище, можна стверджувати, що об'єктами контролю є: ресурси; господарські процеси, операції та відносини, які виникають у процесі здійснення фактів господарського життя; результати діяльності, а також дії осіб, які виконують управлінські функції або пов'язані із витрачанням ресурсів відповідно до встановлених правил.

Важливе теоретичне і практичне значення для більш повного пізнання предмету і дослідження об'єктів контролю має їх науково обґрунтована класифікація за визначеними ознаками, які, в свою чергу, залежать від мети, задля якої проводиться класифікація. Такі підходи до групування застосовуються для вивчення різних економічних категорій. Для дослідження об'єктів внутрішнього контролю з врахуванням їх змістовних характеристик, вченими пропонуються різні підходи до класифікації. Однак, при цьому доцільно зазначити, що об'єкти внутрішнього контролю досить багатогранні і дати їм вичерпний перелік практично неможливо.

Л. В. Нападовська, піддаючи критиці позицію авторів, які розглядають контроль як самостійну функцію, виділяють два види об'єктів контролю (об'єкти контролю, що охоплені бухгалтерським обліком і об'єкти контролю – як функцію управління) зазначає, що визнання обліку засобом конт-

ролю, означає визнати, що облік і контроль мають одні і ті ж прийоми та методи, – однак це не так. Єдине з чим погоджується автор, так це з визнанням бухгалтерського обліку об'єктом контролю, оскільки за стан внутрішньогосподарського контролю згідно міжнародних стандартів і національного законодавства несуть відповідальність органи управління. Виходячи з цього, система бухгалтерського обліку є об'єктом контролю зі сторони керівника підприємства (органів управління підприємством) [7, с. 52]. Така точка зору, на нашу думку має право на існування, якщо підконтрольні об'єкти розглядати на рівні вищого керівництва підприємства. Якщо розглядати функції внутрішнього контролю, які виконує бухгалтерська служба,

то об'єкти обліку та контролю можуть співпадати, хоча для виконання своїх завдань облік і контроль використовують різні методичні прийоми.

В. С. Рудницький також вважає, що у процесі здійснення внутрішнього аудиту фінансової звітності, тематичних перевірок окремих господарських фактів, об'єкти внутрішнього контролю співпадають з об'єктами обліку [8, с. 23].

Відповідно, однією з ознак класифікації внутрішньогосподарського контролю можна виділити його поділ за рівневою структурою підконтрольних об'єктів на: контроль системи об'єктів підприємства в цілому, контроль підсистем об'єктів різних рівнів підприємства, контроль окремих об'єктів.

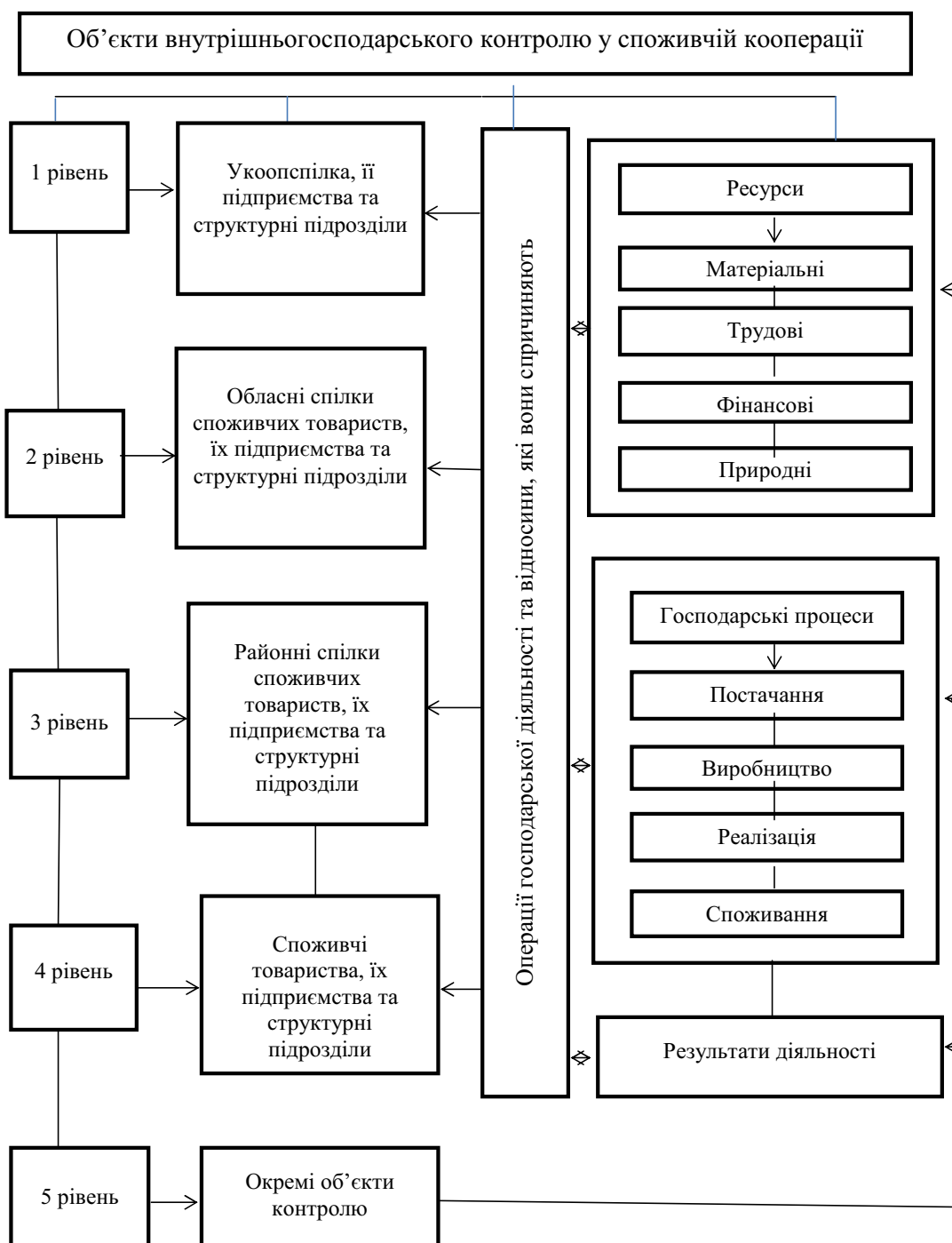

Рис. 1. Структура об'єктів внутрішньогосподарського контролю споживчої кооперації України

Виходячи з цього, на нашу думку, у системі споживчої кооперації можна виділити п'ятирівневу структуру об'єктів контролю: перший – Укоопспілка, її підприємства та структурні підрозділи; другий – обласні спілки споживчих товариств, їх підприємства та структурні підрозділи; третій – районні спілки споживчих товариств (районні споживчі товариства), їх підприємства та структурні підрозділи; четвертий – споживчі товариства, їх підприємства та структурні підрозділи; п'ятий – ресурси, господарські процеси, результати діяльності (рис. 1).

Доцільно зазначити, що попри те, що в якості об'єктів внутрішньогосподарського контролю на даній схемі визначені ресурси, процеси та операції, пов'язані з господарською діяльністю організацій і підприємств споживчої кооперації, безпосередніми об'єктами контролю виступають не лише вони, а й діяльність осіб, які відповідають за раціональне та ефективне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів та забезпечення їх збереження, а також за дотримання законності в процесі здійснення господарських операцій. У випадку, якщо ці особи своїми неправомірними діями або бездіяльністю завдають пряму шкоду підприємству або призводять до збиткової діяльності, то вони притягуються до відповідальності згідно чинного законодавства. Завдання внутрішньогосподарського контролю – виявити такі факти.

Створення системи контролю, на думку окремих науковців, повинно здійснюватись у залежності від організаційної структури кожного конкретного виду підприємств, на виборі і розкритті внутрішньої структури об'єкту контролю з урахуванням впливу та використання елементів функції контролю [7, с. 55]. При цьому Л. В. Нападовська вважає, що об'єктом контролю має стати система економічних методів впливу на колективи людей, а вже через них – на матеріально-речові моменти виробництва. Структура об'єктів контролю автором розглядається з позиції функцій управління (розробка стратегії і тактичних планів та їх реалізація, здійснення функцій управління, виконання управлінських рішень та виявлення їх результатів, виконання функціональних обов'язків управліннями різних рівнів), з урахуванням впливу навколишнього середовища (процеси, що відбуваються в самій організації; процеси, що відбуваються при взаємодії організації із зовнішнім середовищем, діяльність окремих виконавців (посадових осіб), відповідальних за своєчасність та якість здійснюваних процесів) та залежно від рівня управління (підприємство в цілому, центри відповідальності, функціональні відділи, центри затрат) [7, с. 56-58].

Досліджуючи методологію та організацію внутрішнього аудиту, В. С. Рудницький вважає, що сучасні методи управління споживчою кооперацією України, при наявності конкуренції, вимагають запровадження нового виду контролю – внутрішнього аудиту, який відрізняється від ревізії не тільки процедурами перевірки, а й обсягом охоплення об'єктів внутрішнього контролю [8, с. 23]. Контрольно-ревізійні служби споживчої кооперації, які функціонують на рівні Укоопспілки та обласних

споживчих спілок, на думку автора, здійснюють лише комплексні ревізії, інвентаризації і тематичні перевірки окремих об'єктів контролю.

Виконуючи функції внутрішнього контролю, служби внутрішнього аудиту підприємств і організацій системи споживчої кооперації, на нашу думку, мають ті самі підконтрольні об'єкти, що й інші підрозділи внутрішньогосподарського контролю. У той же час, доцільно зауважити, що функції внутрішніх аудиторів у порівнянні з ревізорами контрольно-ревізійних служб, є значно ширшими.

Визначальний вплив на предметну складову, а також на об'єкти внутрішнього контролю підприємств споживчої кооперації має характер їхньої господарської діяльності.

Споживчій кооперації України характерна багатогалузева діяльність, основними видами якої є торгівля, ресторанный бізнес, заготівлі, виробництво, послуги (прокат, ремонт, швейні, дизайнерські, рекламні, стоматологічні тощо), готельний бізнес, невиробнича сфера (навчальні та санаторно-лікувальні заклади, відпочинкові комплекси та ін.). В останні роки споживча кооперація активно займається наданням послуг у сфері страхування підприємств, організацій, установ та фізичних осіб (страхова компанія “Укоопгарант”), у фінансовій сфері з банківського обслуговування організацій споживчої кооперації та населення (АБ “Укоопспілка”), у видавничій сфері (газета “Вісті”, комплексні поліграфічні послуги тощо) та інших видах діяльності (формування ІТ-політики в системі споживчої кооперації – підприємство “Укоопінком”, надання в оренду комерційної нерухомості – УКПО “Укооп-промторг” та ін.). Для кожного виду діяльності характерні свої специфічні господарські процеси, які є об'єктами внутрішнього контролю.

Об'єктами внутрішнього контролю для підприємств і організацій споживчої кооперації є їхня господарська діяльність та пов'язані з нею процеси, які повинні забезпечити ефективне використання наявних ресурсів відповідно до визначених правил і параметрів. Звичайно, у всіх випадках ідентифікації об'єктів внутрішнього контролю різних галузей діяльності споживчої кооперації повинна бути врахована специфіка підприємств, які там працюють, та забезпечене дотримання вимог нормативно-правових актів особами, відповідальними за прийняття і реалізацію управлінських рішень.

4. Висновки

Отже, проведене дослідження дало змогу обґрунтувати, що предмет внутрішньогосподарського контролю охоплює всі стадії процесу відтворення капіталу на підприємстві (виробництво, розподіл, обмін, споживання) та їх нормативно-правове регулювання. Об'єктами внутрішньогосподарського контролю є складові елементи системи управління підприємством, його господарська діяльність та пов'язані з нею процеси, які підлягають контролю і щодо яких здійснюються заходи із встановлення їх відповідності визначеним параметрам та дотримання законності в процесі прийняття і реалізації управлінських рішень.

Об'єкти внутрішньогосподарського контролю – це господарська діяльність підприємства та пов'язані з нею процеси, які відбуваються на підприємстві або поза його межами, і повинні забезпечити ефективне використання наявних виробничих ресурсів відповідно до визначених правил і параметрів та дотримання законності в процесі прийняття і реалізації управлінських рішень особами, на діяльність яких спрямовуються контрольні дії суб'єктів контролю.

Наукове обґрунтування об'єктів внутрішньогосподарського контролю має важливе як теоретичне, так і практичне значення, оскільки дає змогу визначити місце цього контролю у системі управління. Будучи важливою предметною складовою контролю, об'єкти виконують важливу пізнавальну функцію та забезпечують організаційну взаємодію із суб'єктами контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (Проблеми теорії, організації, методології) [Текст] : монографія / В. О. Шевчук. – К. : Київ. держ. торг.-екоп. ун-т, 1998. – 371 с.
2. Дрозд І. К. Контроль економічних систем [Текст] : монографія / І. К. Дрозд – К. : Імекс-ЛТД, 2004. – 312 с.
3. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль в системі управління [Текст] : монографія / Є. В. Калюга – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
4. Пушкар М. С. Контролінг – інформаційна підсистема структури менеджменту [Текст] : монографія / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2004. – 371 с.
5. Гуцаленко Л. В. Внутрішньогосподарський контроль [Текст] : навч. посіб. / Л. В. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 496 с.
6. Дрозд І. К. Контроль економічних систем [Текст] : монографія / І. К. Дрозд – К. : Імекс-ЛТД, 2004. – 312 с.
7. Нападовська Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці [Текст] : монографія / Л. В. Нападовська – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. – 224 с.
8. Рудницький В. С. Внутрішній аудит: методологія, організація [Текст] : монографія / В. С. Рудницький. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 104 с.
9. Суйц В. П. Внутрипроизводственный контроль [Текст] : учеб. пособие / В. П. Суйц – М. : Финансы и статистика, 1987. – 127 с.
10. Білуха М. Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту [Текст] : підручник / М. Т. Білуха. – К. : Влад і Влада, 1996. – 320 с.
11. Кочерин Е. А. Контроль в системе управления социалистическим производством [Текст] : практ. изд. / Е. А. Кочерин – М. : Экономика, 1982. – 117 с.
12. Дементьев В. В. Предмет и механизм социалистического контроля / В. В. Дементьев // Соц. контроль: методы и проблемы. – К. : Наук. думка, 1985. – 138 с.
13. Куцик П. О. Внутрішній контроль заготівель та збуту сільськогосподарської продукції і сировини: організаційний аспект / П. О. Куцик, Р. А. Марценюк // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації : зб. наук. праць / [редакц. кол: Пилипенко І. І., Шевчук В. О. Каменська Т. О. та ін.]. – К., 2013. – Вип. 2(11). – С. 192-198.
14. Куцик П. О. Внутрішній контроль розрахункових операцій в системі управління будівельним підприємством / П. О. Куцик // Вісник Львівської комерційної академії. / [ред. кол. Башнянин Г. І., Апопій В. В., Вовчак О. Д. та ін.]. – Львів, 2013. – Вип. 42. – С. 116-122. – (Серія економічна).
15. Редченко К. І. Контроль і аудит на стратегічному рівні управління підприємством [Текст] : монографія / К. І. Редченко. – Львів : Львівська комерційна академія, 2011. – 360 с.